

სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკური სტრუქტურა;
სიტყვის მნიშვნელობის განხილვა, როგორც რთული წარმონაქმნისა,
როგორც სტრუქტურისა, რომელიც იერარქიულად განლაგებული
სემანტიკური კომპონენტებისაგან შედგება.
სემა, როგორც მნიშვნელობის მატარებელი მინიმალური კომპონენტი;
სხვადასხვა თეორიები სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურასთან და
სემანტიკური კომპონენტების ტიპებთან დაკავშირებით.

თანამედროვე სემასიოლოგიაში სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა განიხილება როგორც რთული წარმონაქმნი, როგორც სტრუქტურა, რომელიც იერარქიულად განლაგებული სემანტიკური კომპონენტებისაგან შედგება.

სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკური კომპონენტი არის სიტყვის მიერ გადმოცემული ინფორმაციის მინიმალური, განუყოფელი ელემენტი.

სემებს ასევე განმარტავენ როგორც მნიშვნელობის შემადგენელ ნაწილებს, რომლებიც დაკავშირებულია სიტყვის მიერ გამოხატული ცნების ნიშან-თვისებებთან.

სემანტიკურ კომპონენტებს ხშირად წარმოადგენენ როგორც ამა თუ იმ ენობრივი კოლექტივის ცნობიერებაში ასახულ განმასხვავებელ ნიშნებს, რომლებიც ობიექტურად აქვს დენოტატს, ან მიეწერება მას ენობრივი კოლექტივის მიერ, და ამდენად იგი ობიექტურია ენობრივი კოლექტივის თითოეულ წევრთან მიმართებაში.

სიტყვისგან განსხვავებით სემანტიკურ კომპონენტი არ არის ორმხრივი ნიშანი, მას არა აქვს გამოხატვის პლანი, სემანტიკურ კომპონენტს მხოლოდ შინაარსის პლანი აქვს.

(J. Leech. Semantics. London, 1977. თავები 6, 10, 11)

სემანტიკური კომპონენტები არ არის ერთგვაროვანი. ზემოთ აღინიშნა, რომ ისინი იერარქიულადაა განლაგებული სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში.

დიდი რუსი ენათმეცნიერი **გაკი** სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში გამოყოფს: **არქისემებს, განმასხვავებელ, დიფერენციალურ სემებს და პოტენციურ სემებს.**

არქისემები ასახავენ ნიშნებს, რომლებიც დამახასიათებელია საგანთა მთელი კლასებისათვის.

განმასხვავებელი, დიფერენციალური სემები მნიშვნელობის ბირთვის შეადგენენ და სწორედ მათი მეშვეობით განსხვავდება ერთი სიტყვის მნიშვნელობა მეორისგან.

პოტენციური სემები კი ასახავენ სიტყვით აღნიშნული საგნის სხვადასხვა დამატებით ნიშან-თვისებებს.

(Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. М. 1977. გვ. 14-15)

იუჯინ ნაიდა სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურაში გამოყოფს **საერთო (common), განმასხვავებელ (diagnostic) და დამატებით (supplementary) სემებს.**

განმასხვავებელი სემანტიკური კომპონენტების შემადგენლობაში იგი განასხვავებს **იმპლიკაციურ (implicational), ბირთვულ (core) და ინფერენციულ (inferential) სემებს.**

(Nida E.A. Componential Analysis of Meaning. The Hague – Paris: Mouton, 1975. გვ. 32 – 67)

ქართველი ენათმეცნიერი **მერი იანქოშვილი** სიტყვის მნიშვნელობას წარმოადგენს როგორც ბირთვულ სტრუქტურას.

ბირთვში იგი გამოყოფს **გრამატიკულ-კატეგორიალურ სემას**, **ლექსიკურ-კატეგორიალურ სემას** და **ძირითად განმასხვავებელ სემას ან სემებს**.

გრამატიკულ-კატეგორიალურ სემას იგი განიხილავს არა როგორც გრამატიკულ ერთეულს (მეტყველების ნაწილი), არამედ როგორც ფორმას, რომელიც განსაზღვრულ შინაარს გადმოსცემს (უყვარს, სიყვარული და ა.შ.).

ლექსიკურ-კატეგორიალური სემა გამოყოფს სიტყვათა ლექსიკურ-სემანტიკურ ჯგუფებს საერთო გვარეობითი მნიშვნელობით.

ძირითადი განმასხვავებელი სემა კი გამოყოფს სახეობით მნიშვნელობას, რომლიც გვევლინება ბირთვულ სემად და განსაზღვრავს სიტყვის მნიშვნელობას.

დანარჩენი სემები – **პოტენციური სემები** განლაგებულია ბირთვის ირგვლივ.

რიგ შემთხვევაში, პოტენციური სემა შეიძლება ბირთვის შემადგენლობაში შევიდეს, და რომელიმე კონტექსტში განმასხვავებელ სემად იქცეს.

(მ. იანქოშვილი. სიტყვის მნიშვნელობის ბირთვული სტრუქტურა.

უცხოური ენები სკოლაში, 1972, № 3. გვ. 3 – 11)

რუსი ენათმეცნიერი **ნიკიტინი** სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში გამოყოფს **ინტენსიონალს**, ანუ მნიშვნელობის აზრობრივ ბირთვს, და **იმპლიკაციურ** ნიშნებს, რომლებიც მნიშვნელობის ინტენსიონალიდან გამომდინარეობს.

ინტენსიონალის შემადგენლობაში ნიკიტინი გამოყოფს საერთო სემანტიკურ კომპონენტს, კატეგორიალურ ნიშანს – **ჰიპერსემას**, და განმასხვავებელ კომპონენტს – **ჰიპოსემას**.

იმპლიკაციონალის შემადგენლობაში ავტორი გამოყოფს:

1) **ძლიერ იმპლიკაციონალს**, ანუ სემებს, რომლებიც აშკარად ინდუცირდებიან სიტყვის აზრობრივი ბირთვიდან;

2) **სუსტ (თავისუფალ) იმპლიკაციონალს**;

3) **უარყოფით იმპლიკაციონალს**, ანუ ინტენსიონალთან შეუთავსებელი ნიშნების ფონს, რომლებიც არანაკლებ ინფორმაციული შეიძლება გახდეს, ვიდრე ის ნიშნები, რომლებიც აშკარად ინდუცირდება ინტენსიონალისგან. სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში, ნიკიტინი ასევე გამოყოფს **ემოციონალს**, ანუ სიტყვის ემოციურ-სუბიექტურ პრაგმატულ მნიშვნელობას.

ზემოთმოყვანილი თეორიები, მიუხედავად მცირედი განსხვავებებისა, ძირითადად გამოყოფენ სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკური კომპონენტების სამ ტიპს: **კატეგორიალურს (არქისემები), განმასხვავებელს (დიფერენციალური) და დამატებითს (პოტენციური).**

შესაბამისად, ჩვენც მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სიტყვის მნიშვნელობის სემანტიკურ სტრუქტურაში გამოვყოთ:

არქისემები, ანუ გვარეობითი მნიშვნელობის საერთო სემები, რომლებიც ასახავენ მნიშვნელობის კატეგორიალურ ნიშნებს (გრამატიკულ-კატეგორიალურსა და ლექსიკურ-კატეგორიალურს);

სახეობითი მნიშვნელობის **განმასხვავებელი, დიფერენციალური სემები** (რომლებიც განასხვავებენ ერთი სიტყვის მნიშვნელობას მეორისგან);

პოტენციური სემები, რომლებიც ასახავენ ნიშნებს, წარმოქმნილს

სხვადასხვა ასოციაციების საფუძველზე, რომლებიც მოცემული ენობრივი კოლექტივის ცნობიერებაში უკავშირდება გარემომცველი სინამდვილის ამა თუ იმ ელემენტს.

პოტენციურ სემებში შედის სიტყვის მნიშვნელობის სუბიექტურ-შეფასებითი კონოტაცია.

პოტენციური სემები, როგორც აღინიშნა, ეფუძნება ამა თუ იმ ენაში რელევანტურ სემანტიკურ ასოციაციებს. აღნიშნული ასოციაციები წარმოიშვება საგნებისა და მოვლენების სხვადასხვა სახის კავშირებიდან დროსა და სივრცეში, მათი მსგავსება-განსხვავებებიდან, მათი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირებიდან და სხვა. ეს ასოციაციები შედეგია საგანთა და მოვლენათა რეალური კავშირების ასახვისა ადამიანის აზროვნების მიერ, და შესაბამისად ისინი ენობრივი მეტაფორისა და მეტონიმის საფუძველი ხდებიან.

ასოციაციური სემები, რომლებიც ასახულია სიტყვის მნიშვნელობის პოტენციურ სემებში, ხშირად „ეთნიკურ“ ხასიათს ატარებენ, ადამიანის მიერ სამყაროს აღქმის სუბიექტური ბუნების გამო.

ისინი მჭიდროდაა დაკავშირებული ენობრივი კოლექტივის გამოცდილებასთან, მის კულტურასთან, ისტორიასთან, ფოლკლორთან, ლიტერატურასთან და ა.შ. ანუ იმასთან, რასაც დიდმა გერმანელმა ლინგვისტმა ვ. ჰუმბოლდტმა ენის გრძობა, მისი „შიდა ფორმა“ უწოდა, რასაც ი. ნაიდამ უწოდა cultural "impressions", სხვები მნიშვნელობის „კულტურულ კომპონენტს“ უწოდებენ და ა.შ.

პოტენციური სემების გამოვლენა და ანალიზი მეტად მნიშვნელოვანია პოლისემანტური სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურის შესწავლისათვის, სიტყვის პოლისემანტური მნიშვნელობების წარმოშობის დინამიკის გამოვლენისათვის, რადგან მრავალმნიშვნელობიანი სიტყვების მნიშვნელობების აღმოცენება სწორედ პოტენციურ სემებთანაა დაკავშირებული.

HAND

1. The terminal part of the arm beyond the wrist, consisting of the palm and five digits, forming the organ of prehension characteristic of man. The name is also given to the similar members forming the terminations of all four limbs in the quadrumanous animals or monkeys.

†c. *transf.* The whole arm. *Obs.*

†d. The trunk of an elephant. *Obs.*

2. In reference to the use of the hand for grasping, holding, or retaining; hence used to denote possession, custody, charge, authority, power, disposal: usually in phr. *in (into, to, etc.) the hands of, in other hands*, etc.

b. In Roman Law (tr. L. *manus*): the power of the husband over his wife.

3. In reference to action performed with the hand, and hence (*fig.*) to action generally; thus, often = agency, instrumentality: esp. in phr. *by the hand(s) of, by* (a person's) *hand*.

b. Part or share in the doing of something: esp. in phrase, *to have a hand in*.

4. In reference to the position of the hands, one on each side of the body: Side (right or left); hence more generally, side, direction, quarter. Also *fig.* (See also 10 and 32h, i, j.)

5. As used in various ways in making a promise or oath; *spec.* as the symbol of troth-plight in marriage; pledge of marriage; bestowal in marriage. Also as a symbol of acceptance of an invitation to dance.

7. In reference to the person who does something with his hands; hence often denoting the person in relation to his action.

b. *spec.* In reference to an artist, musician, writer, actor, etc. as the performer of some work; hence sometimes used to denote the person himself.

8. A person employed by another in any manual work; a workman or workwoman.

b. *spec.* Each of the sailors belonging to a ship's crew. *all hands*: the whole crew.

c. Hence (colloq.) *all hands*: all the members of a party, esp. when collectively engaged in work.

9. *colloq.* Used (with defining adj.) of a person in reference to his ability or skill in doing something. (See also [OLD hand](#).) Usually with *at*.

b. *colloq. or slang.* Used (with defining adj.) of a person in reference to his action or character

11. Capacity of doing something with the hand, and hence of doing generally; skill, ability, knack.

12. *Horsemanship.* In various expressions referring to the management of the reins and bit with the hand; often = skill in handling the reins.

b. See quot.

13. The performance of an artist, etc.; execution, handiwork; style of execution; 'touch'. †Also *concr.* The product of artistic skill; handiwork.

15. A round of applause. Esp. in present-day use in phr. *to give* (or *get*, etc.) *a big* (or *good*) *hand*: to give, etc., a large round of applause (orig. *U.S.*).

16. The action of the hand in writing and its product; handwriting; style of writing; *esp.* as belonging to a particular person, country, period, profession, etc. (See also [COURT-HAND](#), [SHORT-HAND](#), etc.).

18. An image or figure of a hand.

b. A conventional figure of a hand with the forefinger extended (☞), used in writing or printing to draw attention to something.

c. A device shaped like a hand.

19. The pointer or index which indicates the divisions of a dial, esp. that of a clock or watch. (See [HOUR-](#), [MINUTE-](#), [SECONDS-HAND](#).)

20. A lineal measure, formerly taken as equal to three inches, but now to four; a palm, a [HAND-BREADTH](#). Now used only in giving the height of horses and the like.

21. As a measure of various commodities (the single articles or parts being sometimes compared to fingers). **a.** A bundle of tobacco-leaves tied together. **b.** A certain quantity of water-cress. **c.** Five oranges or herrings. **d.** A palmate root of ginger. **e.** One of the clusters, each containing from 8 to 20 fruits, into which a bunch of bananas or plantains naturally divides.

22. *Cookery.* A shoulder of pork. (Formerly applied to part of a shoulder of mutton.)

***** *That which is held in the hand.*

FATHER

1. *being male parent human (ოშვიათად – being male parent animal), ღვეზნიცია 1 a;*
2. *being the founder, originator of, ღვეზნიცია 2, 3a;*
3. *calling into being, ღვეზნიცია 3a;*
4. *giving the first conspicuous or influential example, ღვეზნიცია 3a;*
5. *exercising protecting care, ღვეზნიცია 4a;*
6. *showing paternal kindness, ღვეზნიცია 4a;*
7. *owing filial reverence and obedience, ღვეზნიცია 4a;*
8. *showing / having loving care, ღვეზნიცია 5a;*
9. *being the oldest member of, ღვეზნიცია 9a;*
10. *being the presiding member of, ღვეზნიცია 9c;*
11. *being the leading individual of, ღვეზნიცია 9c.*

THICK

1. *having relatively great extension between the opposite surfaces, ღვეზნიცია 1 a;*
2. *consisting of closely occupied, filled or set individual components, ღვეზნიცია 4a, 5a, 6a, b;*
3. *being not clear, indistinct ღვეზნიცია 8.*

THIN

1. *having relatively little extension between the opposite surfaces, ღვეზნიცია 1 a;*
2. *consisting of sparsely occupied, filled or set individual components, ღვეზნიცია 2a, c;*
3. *wanting in smth. ღვეზნიცია 3b, c, d.*

LITTLE

1. *small in size;*
2. *short in stature;*
3. *small in number;*
4. *short in duration;*
5. *small in importance;*
6. *not much, small in amount;*
7. *small in rank or condition*

